

СЕМАНТИЧНИЙ ПРОСТІР ОЦІННОЇ ФРАЗЕМИКИ

У статті визначено аксіологічну специфіку фразем та опрацьовано типологію оцінних фразем, що функціонують у семантичних діапазонах «добре — погано», «схвалювати — не схвалювати», «задовольняти — не задовольняти», «цінний — нецінний», «цікавити — не цікавити». За характером оцінки виділено фраземи з позитивною оцінкою, що позиціонуються як «добре», «схвалювати», «задовольняти», «цінний», «цікавити»; фраземи з негативною оцінкою, що інтерпретуються як «погано», «не схвалювати», «не задовольняти», «нецінний», «не цікавити»; фраземи з дифузною оцінкою.

Ключові слова: аксіологія, фразема, фраземне значення, оцінна фразема, фраземосемантична група.

Лінгвістика кінця ХХ — початку ХХІ ст. репрезентувала низку праць, у яких позиціоновано новий підхід до оцінки як універсальної та самостійної категорії мови¹. Сьогодні активно вивчаються окремі аспекти аксіології, які істотно поповнюють сучасні знання про оцінку: зв'язок оцінки з категоріями емоційності, експресивності, модальності², оцінка як засіб вираження антропоцентризму³, оцінна категоризація⁴, функції оцінки⁵, оцінна лексика як складник конотатив-

¹ Див.: Арутюнова Н. Д. Типы языковых значений. Оценка. Событие. Факт.— М., 1988.— 339 с.; Вольф Е. М. Функциональная семантика оценки // Лингвистическое наследие ХХ века.— М., 2006.— 280 с.; Космеда Т. А. Аксіологічні аспекти прагмалінгвістики: формування і розвиток категорії оцінки.— Л., 2000.— 350 с.; Маркелова Т. В. Семантика и прагматика средств в выражении оценки в русском языке // Филол. науки.— 1995.— № 3.— С. 67–79; Телия В. Н. Механизмы экспрессивной окраски языковых единиц // Человеческий фактор в языке. Языковые механизмы экспрессивности — М., 1991.— С. 36–66; Фомина З. Е. Эмоционально-оценочная лексика современного немецкого языка : Дис. ... д-ра филол. наук.— М., 1995.— 399 с.

² Гак В. Г. Эмоции и оценки в структуре высказывания // Вестн. Моск. ун-та : Сер. 9 «Филология». — М., 1997. — № 3. — С. 87–93; Погорелова С. Д., Яковлева А. С. Связь оценки с другими категориями языка // Современная филология : Материалы II Междунар. науч. конф. (Уфа, январь 2013 г.). — Уфа, 2013. — С. 86–89.

³ Данилова Р. Р. Категория оценки как способ выражения антропоцентризма в лингвистике // Филология и культура.— 2011.— Вып. 23.— С. 137–139.

⁴ Дормидонтова О. А. Категория оценки и оценочная категоризация с позиций современной лингвистики // Альманах современной науки и образования.— Тамбов, 2009.— № 2 (21). Ч. 1.— С. 47–49.

⁵ Войнов В. В., Семенець О. Є. Оцінний компонент значення і його прагматична функція // Мовознавство.— 1989.— № 1.— С. 47–51.

но маркованої лексики⁶, мовна реалізація різних типів оцінки⁷, категорія оцінки в дискурсі⁸ та ін. Проте в наукових студіях лише фрагментарно висвітлено специфіку та реалізацію оцінки у фраземіці.

У лінгвістиці оцінку здебільшого визначають як закріплену в семантиці слова позитивну чи негативну кваліфікацію об'єкта за ознакою «добре / погано» з боку мовця-суб'єкта. На сучасному етапі розвитку мовознавства цілком очевидно, що оцінні значення в мові не обмежуються поняттями «добре» та «погано», а охоплюють досить широкий семантичний діапазон, тому актуальним є встановлення аксіологічної специфіки фразем та опрацювання типології фразем з оцінною семантикою, що реалізується в діапазонах «добре — погано», «схвалювати — не схвалювати», «задовольняти — не задовольняти», «цінний — нецінний», «цікавити — не цікавити».

Фраземне значення має комплексний характер. У структурі фраземи В. І. Зимін⁹ виділяє шість компонентів: денотативний, якому відповідає означуване як об'єктивний клас ознак; граматичний, який інформує про граматичні, або кодові, властивості фразем; оцінний, що містить інформацію про цінність відображуваного денотатом, водночас суб'єкт-оцінювач співвідносить із ціннісною картиною світу все, що в ньому відбувається та відбито у фраземах; мотиваційний, який апелює до внутрішньої форми та національно-мовної картини світу; емотивний, що об'єднує всі дані про почуття-відношення суб'єкта до позначуваного та виявляється на шкалі «схвалювати — не схвалювати»; стилістичний, який передає функційно-стилістичну маркованість фраземи, що регулюється чинниками соціального характеру та вказує на «доречність — недоречність» використання фраземи. І. В. Арнольд¹⁰ структуру фраземного значення членує на сигніфікативно-денотативний і конотативний макрокомпоненти. Останній складається з емотивного, оцінного, експресивного та функційно-стилістичного компонентів.

⁶ Грабовенко І. С. Категорія оцінки в системі піар-впливу в сучасному українському мас-медійному політичному дискурсі // Мовні і концептуальні картини світу.— К., 2011.— Вип. 36.— С. 228–232; Гайдученко Г. М. Семантико-стилістична характеристика хронологічно маркованої лексики (на матеріалі української історичної прози другої половини ХХ століття) : Автореф. дис. ... канд. філол. наук.— К., 1999.— 19 с.; Голод О. Є. До питання лексичної конотації // Наук. вісн. Чернів. ун-ту : Герман. філол.— Чернівці, 1996.— Вип. 1.— С. 38–44; Кабиш О. О. Зміни в семантичній структурі та функціонуванні маркованої лексики : Дис. ... канд. філол. наук.— К., 2007.— 234 с.

⁷ Гусліста Л. О. Негативна етична оцінка в контекстах осуду (на матеріалі сучасної публіцистики) : Автореф. дис. ... канд. філол. наук.— Х., 2002.— 16 с.; Сovenko A. M., Doroda V. O. Реалізація позитивної оцінки в англійському та американському сленгу // Філол. трактати.— 2012.— Т. 4. № 2.— С. 100–107; Крисанова Т. О. Стівідношення емотивного та оцінного компонентів висловлювань, що передають негативну оцінку адресата // Філол. студії.— 2001.— № 2.— С. 70–73; Федотова О. І. Комунікативно-прагматична типологія оцінних речень // Мовознавство.— 1988.— № 3.— С. 70–72.

⁸ Гарюнова Ю. О. Вербалізація етичної оцінки в кінокритичному дискурсі // Вісн. Маріуп. держ. ун-ту : Сер. «Філологія».— Маріуполь, 2001.— Вип. 5.— С. 38–42; Трипольская Т. А. Эмотивно-оценочный дискурс: когнитивный и прагматический аспекты.— Новосибирск, 1999.— 166 с.

⁹ Зимин В. И. Оценочно-эмотивная амбивалентность фразеологических единиц в современном русском языке // Слово: фольклорно-диалектологический альманах : Языкознание.— 2005.— Вип. 3.— С. 5–6.

¹⁰ Арнольд И. В. Лексикология современного английского языка (The English Word).— М., 1986.— 296 с.

У межах проблематики статті увагу зосереджено на оцінному компоненті, що характеризується досить складною природою. Так, на думку І. В. Чобот¹¹, оцінний компонент може бути виділений у денотативній і в конотативній частинах семантики, що пояснюється існуванням різних типів оцінки, зокрема раціональної й емоційної. А. П. Василенко¹² зауважує, що оцінка й емоція є найважливішими компонентами в семантичній структурі фраземи. Денотативний зміст фраземи виступає психологічним підґрунтям створення оцінного ставлення мовця. За О. Г. Хабаровою¹³, здатність фраземи виражати оцінку зумовлена образністю й експресивністю, водночас оцінне значення є одним з показників семантичної цілісності, стійкості та відтворюваності фраземи. На думку М. О. Красавського, основу фразем здебільшого становлять образи, образне, оцінне переосмислення складників фраземи. Фраземна номінація як комплексна форма організації знакового простору «фіксує (часто оцінно) і способи мисленевої діяльності людини, і її результати»¹⁴. Як зазначає С. В. Олійник, оцінний блок фраземного значення «розкриває ціннісне відношення мовця до позначуваного, і це відношення також опосередковано культурним знанням: воно співвідноситься і з системою цінностей, яка склалася в культурі, і з раціональними, щоденно-побутовими настановами соціуму, які виражаються у стереотипах поведінки і соціальних кліше»¹⁵.

За характером оцінки серед оцінних фразем можна виділити фраземи з позитивною оцінкою («добре», «схвалювати», «задовольняти», «цінний», «цікавити»), фраземи з негативною оцінкою («погано», «не схвалювати», «не задовольняти», «нецінний», «не цікавити»), фраземи з дифузною оцінкою (оцінка визначається контекстуально).

Оцінні фраземи можуть супроводжуватися експресивністю, що властива всій фраземі та виявляється інтонаційно і, відповідно, окличною інтонацією. Експресивність таких фразем спрямована на посилення емоційного впливу, напр.: укр. *знай наших!*, *от тобі й раз!*, *туди до лиха!*; рос. *где это видано!*, *вот еще!*; англ. *by ginger!*; нім. *geh mir aus den Augen!*, *bei dir bricht's wohl aus!*¹⁶.

Аналіз аксіологічної специфіки фразем здійснено за типами семантичного діапазону через установаження фраземосемантичних груп (далі ФСГ)¹⁷.

¹¹ Чобот І. В. Оцінка як функціонально-семантична категорія // Нова філологія.— 2002.— № 3.— С. 130–137.

¹² Василенко А. П. Оценочно-эмотивное содержание русских и французских фразеологизмов // Филол. науки : Вопр. теории и практики.— Тамбов, 2010.— № 1 (5). Ч. 1.— С. 63.

¹³ Хабарова О. Г. Роль ФЕ в национально-культурной картине мира // Актуальные проблемы преподавания гуманитарных дисциплин в школе и вузе : Межвуз. сб. статей.— Мичуринск, 2003.— С. 180–182.

¹⁴ Красавский Н. А. Эмоциональные концепты в немецкой и русской лингвокультурах.— Волгоград, 2001.— С. 65.

¹⁵ Олійник С. В. Оцінні фразеологічні одиниці в англійській та українській мовах: лінгвокогнітивний аспект : Автореф. дис. ... канд. філол. наук.— Донецьк, 2008.— С. 6–7.

¹⁶ Тут і далі фраземи та їхні значення подаються за такими лексикографічними виданнями: Словник фразеологізмів української мови / В. М. Білоноженко, І. С. Гнатюк, В. В. Дятчук та ін.— К., 2003.— 1104 с.; Фразеологический словарь русского языка / Под ред. А. И. Молоткова.— М., 1967.— 534 с.; Кунин А. В. Большой англо-русский фразеологический словарь.— М., 2005.— 944 с.; Немецко-русский фразеологический словарь / Сост. Л. Э. Биннович, Н. Н. Гришин ; Под ред. д-ра Малиге-Клашпенбах.— К.; М., 1975.— 656 с. Цифра біля фразем вказує на значення багатозначної фраземи, подане у словнику.

¹⁷ ФСГ розуміємо як сукупність фразем, об'єднаних спільною архісемою, що наявна у фраземному значенні всіх членів групи та відображає їхні спільні категорійні властивості й ознаки.

1. Семантичні діапазони «добре — погано» та «схвалювати — не схвалювати». У межах цих діапазонів особливим є статус власне-оцінних фразем, значення яких передають процес оцінки або констатацію оцінки об'єкта, його властивостей, дій. Така семантика функціонує в діапазонах «добре — погано» (*високої (найкращої, першої і т. ін.) марки (2)* «дуже добрий, високоякісний»; рос. *с большой буквы*; англ. *a little lower than the angels* «такий, що прославився добрими справами і гідний високої поваги» та *кидати (накидати, класти) / кинути (накинути, накласти) тінь (2)* «негативно позначатися, впливати», *пара п'ятак* «схожі між собою якимись, переважно негативними рисами, ознаками»; рос. *где это выдано!* «негативне ставлення»; англ. *a cool beggar (card, customer, fish або hand) (1)* «нахаба») або «схвалювати — не схвалювати» (*давно б так*; англ., розм. *bully for you!*; нім., розм., фам. *das ist (ja) allerhand (1)* «уживається на знак схвалення чіх-небудь дій, вчинків» і несхв. *грати / зіграти дурня (дурника) (1)* «прикидатися таким, що не розуміє, не знає чогось»; нім., розм., фам. *durch den Dreck ziehen* «поливати брудом»). Водночас власне-оцінні фраземи поділяються на загальнооцінні та конкретнооцінні, де перші містять процес оцінки та ставлення до події, вказівку на властивість дії, об'єкта й дорівнюють слову із загальнооцінним значенням (*як маків цвіт (2)*; рос. *хоть куда* «гарний, чудовий, прекрасний»; *як з собачого (телячого) хвоста сито*; *як собаці (сіркові, сірку) на перелазі*; [і] *сякий і такий (1)* «зовсім поганий»); другі передають процес оцінки та ставлення до події, вказівку на властивість дії, об'єкта й дорівнюють слову з конкретнооцінним значенням (*світле око*; англ. *a genuine article (2)*; *fair dinkum (1)*; нім. *Ehreim Leibe haben* «порядний, чесний, справедливий»; *очі завидючі (1)*; англ. *have death adders in one's pocket* «заздрісний, жадібний, ненаситний»).

У семантичному діапазоні «добре — погано» фраземи утворюють:

1) ФСГ «Позитивна оцінка» (загальнооцінні фраземи — *нема (немає, не було) рівного*; *на ять (1)*; *перший* (розм. *первий*) *сорт (1)* «найкращий своїми якостями, властивостями, прекрасний»; *сіль землі* «найкращі, найвидатніші представники народу»; конкретнооцінні фраземи *тонкого ладу (5)* «високоосвічений, вихований, культурний, із хорошими манерами»; *високої проби (2)* «обдарований, талановитий»; *мати бога в серці (в душі, в животі і т. ін.)* «милосердний, добрий, совісний, справедливий»; *відкрите серце*; англ. *a straight arrow* «прямий, щирий, відвертий, чесний»; рос. *боек на язык [на слова]*; *владеть словом [даром слова]*; англ., розм. *the gift of the gab* «красномовний», розм. *a ball of fire*; *bounce like a ball* «енергійний» тощо). Інтенсифікація оцінки «добре» передається семою «фантастично» (англ. *the living end*);

2) ФСГ «Негативна оцінка» (загальнооцінні фраземи — жарт. *як з гречки лико* «поганий, нікчемний, нікудишний»; *на тонку* «погано, як-небудь»; рос. *из рук вон (1)* «зовсім погано»; *як (мов, ніби і т. ін.) мила ковтнув (з'їв)*, [як (мов, неначе і т. ін.)] *не при собі (1)*, ірон. *як (мов, наче і т. ін.) м'яло (макогона) облизав*; рос. *туча тучей (1)*; англ. (*as*) *a black as night (as sin, thunder або as a thunder cloud)* «у поганому настрої»; конкретнооцінні фраземи — *мати кам'яне (камінне) серце* «нечуйний, жорстокий, бездушний», *рідного батька продасть*; англ. *a bad character* «непорядний, здатний зрадити, вчинити підлість»; *подвійне дно, старий лис* «нещирий, лицемірний, хитрий», *підколодна (потаїна) гадюка (гадина)* «підступний, зловмисний», *низької (невисокої) проби (2)* «некультурний», *ні риба ні м'ясо* «безвольний, безхарактерний»; нім., розм., фам. *grob wie Bohnenstroh* «грубий»; англ., зневажл. *a slow coach* «старомодний, відсталий»;

рос., грубо-прост. *базарная баба*; англ. амер., жарг. *a bad actor* (1) «скандаліст»; англ. амер., розм. *a bad of wind* «пустомеля»; англ. *devil's advocate* (2) «людина, що бачить в інших тільки погане»; нім. *keine Ehreim Leib(e) haben* «людина, що не має стыду й сорому»; *продувна бестія* «шахрай»; англ., розм. *a hard case* (1) «злочинець»; нім., розм., фам. *nicht bis drei zählen können* «діот»; англ. *a fighting cock* «забіяка» тощо).

Процес оцінювання характеризується такими ознаками: оцінювати належно — *віддавати / віддати данину (дань)* (1); *віддавати / віддати належне*; англ. *weigh in the balance*); оцінювати позитивно — *високої думки, робити / зробити честь* (2); оцінювати тверезо, реально, об'єктивно — *дивитися / глянути правді в очі (в лице)*; *дивитися тверезими очима (тверезо)*; оцінювати за власними критеріями, суб'єктивно — *міряти на свій аршин (своєю міркою, на свою мірку і т. ін.)*; *міряти по собі*; оцінювати однаково, без урахування індивідуальних особливостей — *міряти однією міркою (на одну мірку, на один аршин і т. ін.)*; *стригти [всіх] під одну гребінку (гребінець)*; оцінювати чужими очима — рос. *подходит с чужой меркой*; нім. *durch eine fremde (або andere) Brille (durch j-s Brille) (an)sehen*); оцінювати всебічно, детально обговорювати — *перебирати (розбирати) / перебрати (розібрати) по кісточках* ([усі] кісточки, [усі] жилочки) (1).

Загальнооцінне слово у фраземному значенні може уточнюватися конкретнооцінним: у *перших лавах (рядях)* «найкращий, найактивніший», *на совість*; рос. *на все сто* (1) «дуже добре, якісно»; англ. *to (more, one's, the best, etc.) advantage* «добре, вигідно»; *не до ладу* (1), *не в лад* (1) «погано, невірно, невдало», (ірон.) *як свиня в хомуті* «негарно, недоладно» тощо.

У фраземіці здебільшого представлена абсолютна оцінка з імпліцитним порівнянням, яке ґрунтується на спільності соціальних стереотипів. При абсолютній оцінці йдеться про один оцінний об'єкт, а при порівняльній — принаймні про два об'єкти або про стани одного об'єкта. Зафіксовано також і порівняльну оцінку, що ґрунтується на зіставленні об'єктів один з одним: *не мати собі рівного (рівних, подібних)* «виділятися за якимись показниками; бути найкращим, найбільшим і т. ін. з-поміж усіх інших», *один в один* (1), *як один* (3) «чимось дуже схожі між собою, хороші зовні, характеризуються позитивними якостями, рисами; дуже гарні, показні, *не вартий (не варт) [і] нігтя (мізинця)* «нікчемний, набагато гірший порівняно з іншим, недостойний кого-небудь»; англ. *with the best (of them)* «не гірше за інших».

У фраземіці функціонують одиниці, в яких поєднано позитивну та негативну оцінки: *палиця (палка) з двома кінцями (на два кінці)* «одночасно як позитивні, так і негативні наслідки»; англ. *a mixed blessing* «наділене як позитивними, так і негативними якостями, викликає змішане почуття радості й розчарування»; *переплутувати (плутати) / переплутати (сплутати) грішне з праведним* «змішувати все, і гарне, і погане». Зафіксовано фраземи із значенням «ні добре, ні погано»: *так собі* (1), рос. *ни шатко ни валко < ни на сторону>*; *ни то ни се* (3).

Оцінка фразем семантичного діапазону «схвалювати — не схвалювати» може бути властивою всій фраземі, наприклад *дай боже (бог, господи)* (2), або фраземне значення містить маркер «несхвальне», що фіксується словниками: *гризти / прогризти голову* (1).

Фраземи з позитивною оцінкою «схвалення», репрезентовані ФСГ «Схвалювати» (*та що* (2); англ., жарт. *say Amen to smth*; нім., розм., фам. *das Dingist gut!*).

Інтенсифікацію схвалення передає фразема рос. *возносить* [*превозносить*] *до небес*.

Загальнооцінні фраземи з негативною оцінкою «несхвалення», що інтерпретуються як осуд, презирство, зневага, представлені у ФСТГ «Не схвалювати»: *ще що вигадай* (*видумай, зроби* і т. ін.); *стид і сором; хто [ж] бачив (видав)?*; рос. *бросать* [*кидать, швырять, пускать*] *камнем* [*грязью*]; грубо-прост. *воротить нос* [*рыло, морду*] (2), *втаптывать* [*затаптывать*] *в грязь, этого еще не хватало* [*недоставало*]!; англ., жарг. *Aunt Fanny, drag smb. through the mire*; нім. *die Ehre abschneiden* (*rauben* або *stehlen*) (*j-num seine Ehre bringen*). Презирство можна виявляти відкрито (англ. *snap one's fingers at smb.*) і різко (рос. *плевать в глаза* [*в лицо*]).

Несхвалення передається: а) рухами голови — *кивати головою; хитати головою* (1); б) поглядом — *кидати / кинути недобрим оком; з [лихого] ока; з [лихих] очей*); в) недобррозичливим висловлюванням, переважно із семою «лихословити» — *суди та пересуди; точити / поточити язики; злі (лихі) язики; підкидати (підсипати) / підкинути (підсипати) жару* (2); рос. *бросать* [*кидать, пускать*] *камешки* (*камень*) *в огород; бросать* [*кидать, набрасывать, наводит*] *тьень* (2).

Сема «несхвальне» наявна в конкретнооцінних фраземах на позначення:

1) якостей і властивостей об'єкта (*агнець божий* «безвольна, покірна, розумово обмежена людина»; *гратися в kota і мишку* (рідше *мишу*) «нещирий, лицемірний»; *верства келебердянська* (*пирятинська, чугуївська, мальована* і т. ін.) «дуже висока на зріст людина»; *як мазниця* (*мазничка*) (1) «брудний, неохайний»; *розпливатися / розплитися від жиру* «товстий, гладкий»; рос. *бесструнная балалайка* «язикатий»; англ. *an eager beaver* (2) «занадто старанний» тощо);

2) дій (несхв. *гратися* (рідше *грати, бавитися* і т. ін.) *в ніжмурки* (*у жмурки*); *водити / поводити за ніс* (*за носа*) «обманювати»; *за три огляди* «вкрасти»; *розпускати / розпустити голос* «кричати, співати, лаятися дуже голосно»; *лигнути, як* (*мов, ніби* і т. ін.) *смола* [*до підліска*] «нав'язливо виявляти свою прихильність»; *баламутити голову* (*голови*) (2) «підбурювати на погані вчинки, бунтувати»; *не братися / не взятися* [*і* (*ні, ані*)] *за холодну воду* «ледарювати»; *видирати / видерти з зубів* (*з рота, з рук, з горла*) «забирати силоміць»; *війжджати на чужій спині, виїхати на плечах* «користуватися наслідками чужої праці»; *встромити* (*дати, всадити* і т. ін.) *ніж* (*ножа*) *в спину* «зробити щось підступне»; *в горілиці киснути* «п'ячити», *принести в пелені* (*у приполі*) «народити позашлюбну дитину» тощо).

2. Семантичний діапазон «задовольняти — не задовольняти». У межах цього діапазону актуалізуються емотивні фраземи, що виражають емоції задоволення / незадоволення.

Емоції постають важливим аспектом життя людини. На думку К. Є. Ізарда, емоція переживається як «почуття (feeling), що мотивує, організовує та спрямовує сприйняття, мислення й дії»¹⁸. З. Ю. Балакіна тлумачить емоції як форму відображення, пізнання й оцінки об'єктивного світу, як форму переживань, відчуття приємного або неприємного, ставлення людини до світу та суспільства, процес і результати її практичної діяльності¹⁹. Однією з конститутивних ознак емоції, за С. Л. Рубінштейном, є полярність, тобто наявність знаків «+» або

¹⁸ *Изард К. Э.* Психология эмоций. — СПб., 1999. — С. 27.

¹⁹ *Балакина З. Ю.* Национально-культурная специфика лексикографического описания эмоциональных концептов (на материале английского и русского языков) : Автореф. дис. ... канд. филол. наук. — Волгоград, 2006. — 19 с.

«→»²⁰. При цьому обидва полюси не визначаються як взаємовиключні, оскільки у складних людських почуттях вони утворюють суперечливу єдність. А. Вежбицька поділяє емоції на позитивні (стимулюють суб'єкт до досягнення мети) та негативні (викликають неприємні стани)²¹. Емоції формують емотивну картину світу, яку Г. С. Бородкіна кваліфікує як «світогляд, що спроектований емотивною сферою свідомості та відображає аксіологічні пріоритети в національній картині світу»²².

Дослідження емотивних значень мовних одиниць, які репрезентують семантичний діапазон «задовольняти — не задовольняти», найбільше актуалізуються в лінгвокультурологічних студіях під час вивчення емотивних концептів у різних мовах, як-от *задоволення*²³, *гнів*²⁴, *радість*²⁵, *здивування*²⁶, *злість*²⁷, *образа*²⁸ та ін. У концептології емоцій фраземний рівень аналізується фрагментарно.

Особливістю організації семантичного простору концепту *задоволення* О. С. Сарбаш вважає наявність чотирьох емотивних смислів: задоволення, радість, щастя та веселість, кожен з яких представлений синонімічними номінаціями (насолада, захват, втіха, приємність та ін.), що перебувають у відношеннях включення та перетину.

Задоволення у фраземіці поєднується із семами «гордість» — *знай наших!*, *мати честь (щастя)*; «надія» — як (*мов, наче і т. ін.*) *медом по губах мазнули*; «захоплення» — *чорт (біс) [його (вас, тебе і т. ін.)] бери (забирай) / візьми (побери, забери і т. ін. (2))*; англ., розм. *be all over oneself* (2), амер., жарг. *goare*; «заспокоєння» — *хвалити бога* (1); «власні духовні запити, потреби» (*для душі*) та

²⁰ Рубинштейн С. Л. Эмоции // Психология эмоций. Тексты.— М., 1984.— С. 152.

²¹ Вежбицкая А. Язык. Культура. Познание.— М., 1997.— С. 327.

²² Бородкина Г. С. Концепты «Angst» и «Freude» в семантическом пространстве языка : Автореф. дис. ... канд. филол. наук.— Воронеж, 2002.— 23 с.

²³ Сарбаш О. С. Лексична репрезентація концепту *задоволення* в англійській, українській та новогрецькій мовах // Лінгвістичні студії : 36. наук. праць.— Д., 2012.— Вип. 25.— С. 162.

²⁴ Балакина З. Ю. Лингвокультурная специфика концептов «Anger» — «Гнев» // Вісн. Львів. нац. політех. ун-ту ім. Т. Шевченка : Філол. науки.— 2005.— № 15 (95). Ч. 2.— С. 87–94; Красавский Н. А. Концепт «ZORN» в пословично-поговорочном фонде немецкого языка // Теоретическая и прикладная лингвистика.— 2000.— Вып. 2.— С. 78–89; Маркина М. В. Лингвокультурологическая специфика эмоционального концепта «гнев» в русской и английской языковых картинах мира : Автореф. дис. ... канд. филол. наук.— Тамбов, 2003.— 24 с.

²⁵ Аверина М. А., Шишкова К. С. Концепт «радость» в русской фольклорной картине мира // Инновации в науке.— 2013.— № 20.— С. 33–39; Балакина З. Ю. Эмоциональные концепты «радость» и «joy» в словарных статьях русского и английского языков // Антропологическая лингвистика: проблемы лингвоконцептологии, лингвистической гендерологии, лингвистики текста, семантики и стилистики : Сб. науч. тр.— Волгоград, 2004.— С. 17–21; Борисовская И. Б. Вербализация концепта «радость» предложениями изменения в немецком языке // Филол. науки : Вопр. теории и практики.— Тамбов, 2014.— № 5. Ч. 2.— С. 37–40; Петер И. Г., Шишкова К. С. Вербализация концепта «joy / радость» в английских пословицах // В мире науки и искусства: вопросы филологии, искусствоведения и культурологии : Сб. ст. по материалам XXXII междунар. науч.-практ. конф.— Новосибирск, 2014.— № 1 (32).— С. 84–90; Шамаева Ю. Ю. Когнітивна структура концепту «радість» (на матеріалі англійської мови) : Автореф. дис. ... канд. филол. наук.— Х., 2004.— 20 с.

²⁶ Дорофеева Н. В. Удивление как эмоциональный концепт (на материале русского и английского языков) : Автореф. дис. ... канд. филол. наук.— Волгоград, 2002.— 22 с.

²⁷ Крылов Ю. В. Эмотивный концепт «злость» в русской языковой картине мира: идентификация и разграничение ментальных и языковых структур : Автореф. дис. ... канд. филол. наук.— Новосибирск, 2007.— 22 с.

²⁸ Эмих Т. А. Концепт «обида» в лингвокультурологическом аспекте : Автореф. дис. ... канд. филол. наук.— СПб., 2005.— 22 с.

наділяється характеристиками «колосальне» (англ. *tickle to death*; нім., розм. *macht j-m einen diebischen Spaß*) і «дороге» (нім., розм. *das war ein teurer Braten*).

Задоволення передається здебільшого поглядом: *очі засвітили* (заіскрили, засвітилися і т. ін.); *очі розбігаються / розбіглися* (3); *очі розгоряються / розгорілися* (1); *очі [так ї] світяться*. У фраземіці зафіксовано стан, коли задоволення не виявляється зовні (*в душі тішитися*); стан, коли людина починає відчувати задоволення (рос. *входит в вкус*); ситуацію, коли задоволення можна зіпсувати — нім., розм., фам. *den Braten versalzen* (1). Фразема англ. *ginger shall be hot in the mouth* засвідчує, що людині властиве прагнення до задоволення.

Радість і веселість передають фраземи: [аж] *душа (серце) радіє (радується)*; рос. *ног под собой не чувят; лететь как на крыльях*; англ. *tread (або walk) on (або upon) air; cry content with*. Виявом радості та веселості постають усмішка й сміх: [аж] *до вух* (1), *світити зубами; сушити зуби*; нім. *sich vor Lachen ausschütten wollen; sich (D) den Bauch halten; sich (D) einen Buckel lachen*. Інтенсифікація дії «сміятися» передається семами «дуже сміятися», «до знесилення»: *вмирати (помирати) / вмєрти (померти) зо сміху; рачки лазити* (2); *лоском лягати; рвати / порвати кишки [зо (від) сміху (від реготу)]*, [аж] *реготи беруть; трохи не упасти зі (зо) сміху*. Негативне забарвлення виражають семи «реготати» ([аж] *вхопитися / братися за живіт (за боки, в боки)*; *мало (ледь, ледве і т. ін.) не лопнути (не покотитися [покотом], не падати і т. ін.) від (зі) сміху (від реготу)*; *лускати / луснути від (зі) сміху*; [аж] *рвати боки (животи)* (1); англ., розм.-фам. *laugh like a drain*) і «зневажливе», «грубо»: *вискалювати (вискаляти) / вискаляти зуби; вишкірити (шкірити, щирити) / вишкірити (вищирити) зуби* (1); *лупити / полупити зуби* (1). Веселість може спричинятися вживанням алкогольних напоїв: жарт. *під хмільком; під чаркою*; рос. *под шафе; под градусом; под мухой*; англ., розм. *get a bit on* (1); *in one's cups*; нім., розм., фам. *mit einem Affennach Hause kommen*, розм. *(alles) doppelt sehen*.

Емотивні фраземи з негативною оцінкою «незадоволення» утворюють ФСГ «Не задовольняти»: *бісової віри*; жарт. *не взяв ворог (враг)*; *хай (нехай, бодай) йому (тобі, їй і т. ін.) всячина; зневажл., грубо довбня неотесана; кара божя (господня)*; *як (мов, ніби і т. ін.) на лихо*; фам., лайл. *якої мари, вража (лиха, хрінова і т. ін.) мати* (1); *щоб [ї] очі не бачили*; лайл. *чортів пеньок*, ірон. *спасибі вашій тьоті (вашому батькові)*; рос. *входит в претензию*. Інтенсифікація негативної оцінки виражається великим, сильним, крайнім незадоволенням: лайл. *бий / побий (побила б) тебе (його, їх і т. ін.) лиха [та нещаслива] година (мороча, грім, хрест і т. ін.)* (1); *бісова (проклята, собача і т. ін.) душа; бодай пропадом пішло*; рос. *будь ты [он, она, оно, они] неладен!*; *кой [какой] черт*.

Незадоволення посилюється семами:

а) «досада», «гнів», «обурення» (лайл. *щоб (бодай) ні дна ні покришки, матері твоїй дуля; дідько б тебе (його, її і т. ін.) взяв (забрав)*; *кат його (її [маму] бери (забирай) / взяв (побрав, забрав)* (1); *сякий-[не]-такий син* (1); *чорт (біс) [його (вас, тебе і т. ін.) бери (забирай) / візьми (побери, забори і т. ін.)* (1); *грубо чорт (чорти) [його] батька знає (зна)* (1); рос. *не было печали; вот где сидит; хорошенькое (хорошее) дело!*; *разрази [порази] тебя [его, её, вас, их] гром (громом)*; *черт знает что <такое>!*; англ. *bless me (my або your heart, my heart and soul, my life, my soul, my stars)!*; нім. *Blut gerät in Wallung*);

б) «роздратування», «розчарування», «гнів» (*хай (нехай) воно (він, вона) [ясним вогнем (полум'ям)] горить / згорить (загориться)*); лайл. *їдять [його] мухи [з комарами]* (1), *хіба [ж] [чи] [тобі (йому, їй і т. ін.)] повилазило*; рос. *в сердцах*,

вывести из себя, тьфу <ты> пропасть [чорт]!, зол как черт, сверкать глазами; англ. амер. (as) sore as a boll);

в) «здивування» (фам. *що за вража (лиха і т. ін.) мати; от (рідше ось) тобі [й] маеш (2)*; лайл. *отуди к лихий години! (до біса і т. ін.)*; *от тобі й раз!*; *скажи (скажіть) на милість [божу (бога)]*; «здивування» й «досада» (англ. *good gracious!*);

г) «злість» (лайл. *щоб тебе об землю кидало; чорна година*; рос., прост. *чтоб пусто было (1)*; англ. *get smb's bac kip; one's back is up*; англ. австрал., розм. *get off one's bike*; нім., розм., фам. *einen Bauch voll Zorn (або Wut) haben*; розм. *eine Wut (або Mordswut) im Bauch haben; Bosheit schnauben*); «злість» і «бурчання» (англ. *fret and fume*);

г) «скаженість» (рос. *лезть на стенку, доводит до белого коления*; англ., розм. *be (get або go) up in the air*; розм. *blow a fuse*; нім., розм. *eine Wut im Balg haben; das Blut in den Adern sieden (або kochen) machen; böses Blut machen*; розм. *bis aufs Blut reizen; wütend sein (або toben, rasen) wie ein Berserker*).

Незадоволення може супроводжуватися:

а) бажанням позбутися когось, не бачити: лайл., перев. жарг. *бодай (хай би, нехай би) грець спалив у діжжі*; грубо до дідька [лисого] (1); лайл. *іди [собі] на всі чотири вітри (на чотири боки)*; грубо *котися ковбасою (ковбаскою)* (1); лайл. *чорт би побрав (узав, забрав)*;

б) недобрим побажанням комусь: лайл., перев. жарг. *хай (нехай) грім поб'є (уб'є, приб'є і т. ін.) (2)*; лайл. *щоб [тобі (йому, їм і т. ін.)] дихати не дало*; лайл. *нехай (хай) лизень (лиз, рідше лизь і т. ін.) злиже (лизне)*; лайл. *хай (нехай) поб'є морока*; лайл., перев. жарг. *нехай (хай) повилазять очі*; лайл. *щоб [крізь землю] провалитися (2)*, лайл. *трясця йому (йй, тобі, вам, їм) в печінку (в печінку, в пуп, в бік і т. ін.)*;

в) бажанням, щоб хтось замовк: лайл. *бодай (хай, щоб і т. ін.) йому (тобі і т. ін.) кістка в горло тощо*.

Зовнішнім маркером незадоволення постають: а) вираз обличчя — фам. *надувати (надимати) / надуті губи (1)*; б) колір обличчя — англ. *black in the face* «багровіти» й *blue in the face* «до посиніння»; в) погляд — *метати громи і (та) блискавки (2)*; г) підвищення голосу — *на високих нотах*; г) лайка, сварка — *намилити шию (голову) (2)*; *робити сцену*; рос., прост. *на все корки*; ж) сльози та плач — *зневажл. квасити губи*; грубо *трубити в кулак (2)*; *лити (проливати) / пролити сльози (1)*; *пускати / пустити сльозу (сльози) (1)*; *розквасити губи (1)*; *сміятися / засміятися на кутні*; *зневажл. розпускати / розпустити слини (патоки, рюми, рюмси) (1)*. Інтенсифікація дії *плакати* передається семою «ридати» — *сльози заливають / залили очі (лице)*, набуваючи характеристик «гірко», «невтішно» (*обливатися (рідше заливатися, обсипатися і т. ін.) / облитися (рідше залитися, обсипатися і т. ін.) [гіркими (гарячими, буйними і т. ін.)] слізьми (сльозами)*); *поливати / полити сльозами (сльзьми, сльозою і т. ін.)*; *сльози течуть річками*; «нестримно»: *за слізьми (сльозами) світа (світу) [білого] не бачити (1)*. Для вираження удаваного незадоволення використовується фразема жарг. *щоб (бодай, хай би і т. ін.) муха вбрикнула*. Незадоволення можна приховувати за зовнішнім спокоєм, веселістю: *робити добру міну при поганій (недобрій) грі*.

Частотними є випадки поєднання здивування та розчарування з посиленням експресивності, що інтерпретується як незадоволення (рос., прост. *вот так клюква!*; *вот так фунт!*; *вот так штука!*; *вот те (тебе) <и> на!*; *вот те (тебе)*

<и> раз!); накладання семантичних діапазонів «схвалювати — не схвалювати» та «задовольняти — не задовольняти» в реалізації негативної оцінки, тобто «незадоволення» та «несхвалення» співіснують у фраземних значеннях (лайл. *хай (нехай) йому (їй) абищо; к лихій годині*; ірон. *де ж (вже) пак (1); ну його; що [це] за мода [пішла]; нічого сказати; хай (нехай) йому кур*).

3. Семантичний діапазон «цінний — нецінний». Людина, залучаючи предмети до власної діяльності, намагається отримати інформацію не лише про їхні об'єктивні та суб'єктивні властивості, а й оцінити їх. Постаючи об'єктами ціннісного ставлення, предмети та явища виступають носіями цінності. Результатом оцінного ставлення до певного об'єкта, за О. В. Бабаєвою²⁹, є оцінка. Предмети та явища, що отримали позитивну оцінку, визнаються цінностями й у подальшому виступають орієнтирами ціннісно-оцінної діяльності. На основі визначених оцінок формується норма, а згодом — оцінний стереотип, певна стійка реакція на одні й ті самі або подібні ситуації.

Цінності утворюють ціннісну картину світу — систему моральних, етичних норм і поведінкових правил, що реконструюється як взаємопов'язані оцінні судження, співвідносні з юридичними, релігійними, моральними кодексами, загальноприйнятими судженнями здорового глузду, типовими фольклорними та відомими літературними сюжетами³⁰. На думку О. М. Вольф³¹, у комплексі з оцінками ціннісна картина світу складається з норми й оцінного стереотипу, що є орієнтирами оцінки. Отже, цінність з погляду категорії оцінки — це акт людської свідомості, що полягає в порівнянні певних об'єктів, їхніх властивостей, ролі в життєдіяльності суб'єкта, результатів і наслідків, закріплених у свідомості та в мові як позитивне, негативне або нейтральне.

Фраземи, в яких домінує ціннісний складник, підлягають класифікації на загальноціннісні та конкретноціннісні. Загальноціннісні фраземи характеризують об'єкт у семантичному діапазоні «цінний — нецінний» (вартий — невартий, корисний — некорисний, значущий — незначущий) та утворюють:

1) ФСГ «Цінний» ([i] *ціни нема (немає, не було)*; [i] *ціни не скласти (не складеш)*; *тримати / витримати марку (2)*; *на дорозі (на вулиці, на смітці і т. ін.) не валяється; не мати ціни (2)*; англ. *of much account (1) (of smth.)* «надзвичайно цінний, важливий, високої вартості за своїми якостями, властивостями, особливостями»; *сильна сторона* «цінна, корисна якість, властивість когось, чого-небудь, якою дорожать, яку цінують»; *приймати / прийняти всерйоз*; англ. *take much account of smth.* «надавати значення чому-небудь, вважати щось вартим уваги, цінувати»; перев. ірон. *велика цяця (2)*; англ., розм., жарг. *a big pot; a big bug, gun, noise, shot* або *wig; a big cheese, dog, fish, number* або *wheel; cock of the roost (1)* «важливий, потрібний»; *carry authority* «впливовий, авторитетний» тощо);

2) ФСГ «Нецінний» (*суєта суєт* «життєві дрібниці та їх оцінка як незначних, мізерних, не пов'язаних із справжніми цінностями життя»; *нуль без палички; гріш (копійка, шаг) ціна [в базарний день]*; ірон. *задля (для) меблів; не вартий*

²⁹ Бабаєва Е. В. Культурно-языковые характеристики отношения к собственности (на материале немецкого и русского языков) : Автореф. дис. ... канд. филол. наук. — Волгоград, 1997. — 22 с.

³⁰ Карасик В. И. Культурные доминанты в языке // Языковая личность: культурные концепты : Сб. науч. тр. — Волгоград ; Архангельск, 1996. — С. 5.

³¹ Вольф Е. М. Оценочное значение и соотношение признаков «хорошо / плохо» // Вопр. языкознания. — 1986. — № 5. — С. 98–106.

(не варт) виїденого яйця (вишкварки, дірки з бублика, фунта клоччя і т. ін.); не вартий (не варт) [і] [ламаного] гроша (карбованця, [щербатої] копійки, шага, шеляга, [мідного] п'ятака) [в базарний день] (2); рос., жарг., ірон. *отставной козы барабаничик*; прост. *плевка не стоит*; *выеденного яйца не стоит*; прост. *не фонтан*; *не выдерживать <никакой> критики*; англ. *of no account*; нім., розм., грубо *einen Dreck werf sein; in die Ecke gehören; ist doch keinen Dreier wert* «нічого не вартий, не має ніякої ваги, ніякого значення; ніщо»; *десята спица в колесі*; рос. *последняя спица в колеснице* «той, хто відіграє незначну роль»; прост. *мелкая сошка* «невпливовий, неавторитетний» тощо).

Конкретноціннісні фрази постають складником ціннісної картини світу та репрезентують певну цінність, що реалізується фраземною аксіологічною опозицією (далі ФАО) «цінність — нецінність», напр.: 1) здоров'я (ФАО «здоровий — фізично нездоровий»: ірон. [і (ще й)] *довбнею (поліном) не доб'єси*; англ. *alive and kicking* — *не житець (не житець) [на цьому світі]*; *обома ногами вже в могилі*); 2) мир (ФАО «братися за зброю — кидати зброю»: англ. *fly to arms; rise in (або take up) arms (against)* — англ. *lay down (one's) arms; throw down one's arms*); 3) краса (ФАО «зовні привабливий — зовні непривабливий»: як (мов, наче і т. ін.) *лялечка; очей не відведеш (не відірвеш)* — *ні з плечей, ні з очей; і глянути гидко*); 4) любов (ФАО «любити — перестати любити»: *віддавати / віддати серце* (1); англ. *fix one's affection(s)*; нім., розм. *j-m zutiefins Augeges ehen haben* — *викинути (викреслити) з [свого] серця*); 5) свобода (ФАО «бути залежним — звільнитися від залежності»: *даватися / датися в руки (до рук)*; *затиснути в кулак* — *вирватися з пазурів*; нім. *die Arme frei haben*); 6) розум (ФАО «розумний — нерозумний»: *не з дурного десятка; голова не половою (не соломною, не клоччям і т. ін.) набита* — *зайчики в голові стрибають*; нім., розм., фам. *dumm wie Bohnenstroh*); 7) щастя (ФАО «щасливий — нещасливий»: *народитися (вродитися) в сороці*; *народитися під щасливою зіркою (зорю)* — *обійдений долею (заст. судьбою)*; нім., розм., жарг. *ein Bündel Elend*); 8) робота (ФАО «посилено працювати — ледарювати»: як [божа] *бджола*; англ. амер., жарг. *hit the ball* — *ганяти вітер по вулицях (по світу)*; нім. *auf der Bärenhaut Hegen*); 9) родина (ФАО «мати родину — не мати родини»: *діти обсіли; домашнє (родинне, сімейне) вознище* — *ні роду ні племені*; англ. амер., жарг. *keep bach*); 10) гроші (ФАО «багатий — бідний»: *кишеня не сходиться, міряти мірками (міркою, ковшем) гроші* — *і кішки нема чим годувати*; нім. *j-m geht der Atemaus*) тощо. Об'єкт оцінки виступає цінністю, якщо його властивості визнаються позитивними, потрібними, корисними, такими, що відповідають певним вимогам.

4. Семантичний діапазон «цікавити — не цікавити». Фрази цього діапазону формують ФСГ «Виявляти інтерес» і ФСГ «Не виявляти інтересу».

У ФСГ «Виявляти інтерес» зацікавлення викликають: 1) те, що не виходить за межі інтересів власного життя, роботи (*варитися у власному соку*); 2) те, що виходить за межі особистих інтересів (*вилазити (вилізати) / вилізи зі своєї (власної) шкаралупи*); 3) найближчі інтереси без перспектив на майбутнє (*жити одним (сьогоднішнім) днем*). Використання у власних інтересах передають фрази рос. *класть охулки [похулы] на руку*; англ. *take advantage* (1); *turn smth. to advantage*, у певних інтересах — рос. *ставить на службу*; відповідність інтересам — англ., жарг. *be (right) down one's alley* (2). Зайва цікавість, переважно до чужих справ, може поєднуватися із семами «безцеремонний» (*заглядати (зазірати) в горишки; покопирсатися в душі (у серці)*; очі великі) і «небажана ціка-

вість» (сунутися зі своїми козами на торг), що потрапляють у зону негативної оцінки.

Зацікавлення перед пильним поглядом або уважним слуханням: як (мов, ніби і т. ін.) *заворожений* (2); *їсти* (поїдати, жерти, пожирати і т. ін.) *очима* (оком) (2); *ловити кожне слово; ловити слова* [із рота]; *обмацувати* (мацати) / *обмацати* (помацати) *очима* (поглядом, зором і т. ін.); *розвішувати* / *розвішати* (розвісити) *вуха* (уха); *аж рота роззявити; розпускати* (розставляти) / *розпустити* (розставити) *вуха* (уха) (1); з *розкритим ротом*; англ. *be all attention*; нім. *sein Auge auf j-n lenken*.

Індиферентність оцінки репрезентована у ФСГ «Не виявляти інтересу»: *не мати* [ніякого] *діла; аби лихо тихо* (1); *не горіти і не куритися; ні гаряче ні зимно; [і] гора* (нужди) *мало; [і море] по коліна* (рідше *по коліно*); *і гора* (нужди) *нема* (немає); *порожньо в серці* (на душі, в душі і т. ін.); *а там хоч [і] не розвидняйсь!*; *і за вухом не свербить; хоч трава не росте; живий труп; хата скраю* (1); з *холодком; ні холодно ні жарко*; рос. *хоть бы хны* (2); до *лампочки*.

Фраземи з дифузною оцінкою можуть передавати і позитивну, і негативну оцінку: *[ой (ох)] матінко [ж] моя [рідна]!* — «уживається для вираження захоплення, здивування, радості, незадоволення і т. ін.»³²; рос., прост. *черт возьми!* — «вислів, що виражає незадоволення, обурення, здивування, захоплення тощо»³³; англ. *my (giddy або sainted) aunt!* — «вислів, що виражає здивування, обурення, захоплення тощо»³⁴. Оцінне значення таких фразем реалізується в контексті, пор.: *чорт (біс) [його (вас, тебе і т. ін.)] бери (забирай) / візьми (побери, забори і т. ін.)* — «1. лайл., уживається для вираження незадоволення, обурення, досади з приводу чогось. *Чорт забори, що ж я тут маю почувати?* (І. Головченко); 2. уживається для вираження задоволення, захоплення ким-, чим-небудь. [Бугров:] *Я живий! Чорт забирай, як я здорово біг!* (І. Микитенко)»³⁵.

Отже, оцінні фраземи становлять значну частину фраземіки та функціонують у п'яти семантичних діапазонах: 1) «добре — погано» (ФСГ «Позитивна оцінка, ФСГ «Негативна оцінка») та 2) «схвалювати — не схвалювати» (ФСГ «Схвалювати», ФСГ «Не схвалювати») з виділенням власне-оцінних фразем, що членуються на загальнооцінні та конкретнооцінні; 3) «задовольняти — не задовольняти» (ФСГ «Задовольняти», ФСГ «Не задовольняти») з актуалізацією емотивних фразем; 4) «цінний — нецінний» (ФСГ «Цінний», ФСГ «Нецінний») із виокремленням загальнооцінних і конкретнооцінних фразем; 5) «цікавити — не цікавити» (ФСГ «Виявляти інтерес» і ФСГ «Не виявляти інтересу»).

За характером оцінки фраземи класифікують на фраземи з позитивною оцінкою, що позиціонуються як «добре», «схвалювати», «задовольняти», «цінний», «цікавити», фраземи з негативною оцінкою, інтерпретовані як «погано», «не схвалювати», «не задовольняти», «нецінний», «не цікавити» та фраземи з дифузною оцінкою, що визначається контекстуально.

³² Словник фразеологізмів української мови / В. М. Білоноженко, І. С. Гнатюк, В. В. Дятчук та ін.— К., 2003.— С. 381.

³³ Фразеологический словарь русского языка / Под ред. А. И. Молоткова.— М., 1967.— С. 520.

³⁴ Кунин А. В. Большой англо-русский фразеологический словарь.— 4-е изд., перераб. и доп.— М., 1984.— С. 54.

³⁵ Словник фразеологізмів української мови.— С. 768.

Домінують за кількістю та різноманітністю оцінних фразем у всіх виділених семантичних діапазонах постає негативна оцінка. На оцінку фраземи може накладатися експресивність, спрямована на посилення перлокутивної сили оцінної фраземи. Більшість фразем одночасно є носіями оцінного значення, емоційності та постають як стилістично марковані.

Оцінка у фраземіці поєднує вербальні та невербальні знаки. Специфіка невербальної оцінки полягає в тому, що фразема містить інформацію про виконання певної фізичної дії (жесту, погляду, мімічного руху тощо) і водночас про те, що ця дія постає виявом певної оцінки.

Фраземна оцінка виявляє безпосередній зв'язок з емотивною та ціннісною картинами світу. Перспективним видається аналіз конкретноціннісних фразем з опрацюванням фраземного рівня ціннісної картини світу.

(Донецьк)

Z. V. KRASNOBAIEVA-CHORNA

SEMANTICS COPE OF EVALUATIVE PHRASEMICS

In the paper it was determined the phrasema axiological specificity and it was worked out the typology of the phrasemas with evaluative semantics which is realized in the ranges «good — bad», «approve — do not approve», «satisfy — do not satisfy», «valuable — not valuable», «interest — do not interest».

It is selected by the character of the evaluation semantics in the work: 1) the phrasemas with a positive evaluative semantics corresponding to the components «good», «approve», «meet», «valuable», «interest»); 2) the phrasemas with a negative evaluative semantics interpreted as «bad», «do not approve», «do not satisfy», «not valuable», «not interest»); 3) the phrasemas with diffuse evaluative semantics defined contextually.

Key words: axiology, phrasema, phrasema value, evaluative phrasema, phrasemasemantics group.